

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת בא, תשס"ז
מספר 688מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

קרבן פסח - המעבר מיחידים לציבור ולעם

את מכלול הקרבנות אפשר לחלק לשתי קבוצות עיקריות:

א. קרבן יחיד: חוב או נדבה פרטית, של אדם יחיד או של שותפים רבים (קרבן תודה, נדבה, חטאת).

ב. קרבן ציבור: מיצגי הכלל – כהן או כהן גדול מקריבים בשם כל ישראל (קרבן תמיד, מוספי מועדים).

שתי הקבוצות נבדלות זו מזו בצד ההלכתי. קרבן ציבור זמנו קבוע, הוא דוחה שבת ודוחה טומאה, ואילו קרבן יחיד אין לו זמן קבוע, אין הוא דוחה לא שבת ולא טומאה (יומא נ ע"א). מכל אלה נתייחד קרבן פסח במעמדו, כדברי הרמב"ם: "קרבן יחיד כעין קרבן ציבור – והוא קרבן פסח שישחט כל אדם ביום ארבעה עשר בניסן"¹.

קרבן פסח זמנו קבוע – ארבעה עשר בניסן בין הערביים (אור לחמישה עשר), ואין הכהן מקריבו בשם הכלל, אלא כל ישראל מצווים להקריבו בעצמם, מה שאין כן בשאר קרבנות ציבור. מקומו המיוחד של קרבן פסח – בין קרבן יחיד לקרבן ציבור, ניתן לו מאחר שבפסח נהיינו מיחידים לציבור, לעם, וקרבן הפסח והלכותיו מבטאים זאת. ואלה דברי הראי"ה קוק בעניין זה:

הופעת הקדושה המקשרת את הכח הלאומי הכללי של כנסת ישראל להיות כאיש אחד ממש, עד שקרבן היחיד של כל אחד נחשב כקרבן ציבור זהו הענין המתגלה בפסח... הכלל כולו מתאחד בזה, לא התאגדות חברתית מקובצה מאישים בודדים, שעל ידי המגע המשא ומתן היומי הם מתאחדים יחד לחטיבה אחת, אלא התגלות יחוד עליון שהכללות של האומה שמתאחדת על ידי קדושת הפסח, נעשתה לאישיות יחידה ממש.²

לא אמצעי כלשהו – חברתי או כלכלי או אחר, מחבר בין הפרטים והופכם לישות אחת, אלא חיבור מטפיזי-רוחני ההופך את הפרטים לציבור, לאומה. ההתבוננות היא על הכלל כאורגניזם אחד. בקרבן פסח מבליטים את היחידים, שעל ידי צירופם מתקיים הכלל, ומחברים כל אחד מהפרטים לאומה. היחיד מקבל מעמד ומשקל כשל ציבור.

כשביית המקדש היה קיים, התקיים גם הצו להפנים זאת בכל שנה על ידי הקרבת הקרבן הייחודי הזה, מעין שחזור שנתי שיעורר ויזכיר את תחילת דרכנו כאומה עלי אדמות: ממשפחה ענפה וברוכה, לעם.

חג הפסח במדבר

¹ רמב"ם, הקדמה למשנה סדר קדשים, מהדורת הר"י קאפח, עמ' ז.
² עולת ראייה א עמ' קעח-קעט.

קרבת הפסח שנדרשנו להקריב במצרים היה ייחודי גם בציוויים שנהגו אך ורק אז ואינם נוהגים לדורות. ואלה דברי המשנה:³

מה בין פסח מצרים לפסח דורות? פסח מצרים מקחו מבעשור, וטעון הזאה באגודת אזור על המשקוף ועל שתי מזוזות, ונאכל בחפזון בלילה אחד. ופסח דורות נוהג כל שבעה. ההכנות מראש, ההסתגרות בבתים, והנאצת הדם על המזוזות ועל המשקוף חזקו את התחושה שהנה ממשפחות לעצמן מתחולל תהליך חדש – יצירת עם. בדורות שלאחר מכן אין צורך להסתגר בבית ואין מזים על המזוזות ועל המשקוף, אך מאפייני המעבר מיחידים לציבור עדיין קיימים.

הפסח הראשון שנחוג כפסח דורות היה שנה לאחר יציאת מצרים: "ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערפים במדבר סיני ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל" (במ' ט: ה). הוא נחוג שבועיים לאחר חנוכת המשכן, כדברי רשב"ם: "עתה כשנבנה המשכן הוצרך לצוות שיעשוהו כעיקר מצות לדורות ולא כפסח מצרים" (במ' ט: ב).

בניית המשכן הוא אחד השלבים המתקדמים והחשובים בעיצוב אופיו הציבורי של עם ישראל, אף שהמשכן עצמו הוא זמני ועם ישראל טרם הגיע למקומו הקבוע בארץ ישראל, שבה הוא אמור לחיות את חייו השלמים כעם. עשיית קרבן הפסח שנה לאחר היציאה ממצרים במתכונת אחרת מעוררת ומרעננת את מטרת היציאה: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמ' יט: ו).

אם כן, מתבקש שהפסח שאחריו ייעשה כבר במקום הקבוע – במקדש שבארץ ישראל. אלא שכמה חודשים לאחר חג הפסח הראשון במדבר חטאו עם ישראל בחטא המרגלים, ונגזר על הדור הזה להתעכב במדבר במשך ארבעים שנה, ובהן לא יכלו למול את הנולדים, והלוא מי שאינו נימול איננו מקריב קרבן פסח, ככתוב: "כי מלים היו כל העם היצאים, וכל העם הילדים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו" (יה' ה: ה). ומדוע לא יכלו למול? משיב התלמוד: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נשבה להם רוח צפונית. מאי טעמא... משום דנופים הוו" (ביבמות עב ע"א). הם ננזפו על חטא המרגלים, ולבד מן העונש שדור זה לא ייכנס לארץ, לא נשבה רוח צפונית שנחשבת מבריא, ולא היה אפשר למול את התינוקות, וממילא לא יכלו לאכול קרבן פסח, כאמור בפרשתנו: "וכל ערל לא יאכל בו" (יב: מח). הנימולים יכלו לעשות פסח, "אבל לא עשו כתקנן אלא (פסח) אחד".⁴ משהו בממד הציבורי של עם ישראל נפגע במשך אותן ארבעים שנה, לכן יצר הקב"ה מצב שלא יוכלו למול, כדי שלא יוכלו לחדש מדי שנה את התחדשות המעבר מיחידים לציבור, על כל פנים לא באותה עוצמה שהייתה בשנה הראשונה.

חג פסח בכניסה לארץ

רק משתם כל אותו דור, היה אפשר לשחזר את אותה התחדשות שנתית, וסיפור היציאה ממצרים חוזר במהדורה ארץ-ישראלית. עם ישראל עובר את הירדן בעשור לחודש הראשון, יום שבו לקחו במצרים את הקרבן, והפסוקים בספר יהושע מאריכים לספר מדוע נחוץ כעת לקיים מצוות מילה (ה: ב-ט):

בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית... וזה הדבר אשר מל יהושע כל העם היצא ממצרים הזכרים כל אנשי המלחמה מתו במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו. כי מלים היו כל העם היצאים וכל העם הילדים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו. כי ארבעים שנה הלכו בני ישראל במדבר עד תם כל הגוי אנשי המלחמה היצאים ממצרים אשר לא שמעו בקול ה' אשר נשבע ה' להם לבלתי הראותם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותם לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש. ואת בניהם הקים תחתם אתם מל יהושע כי ערלים היו כי לא מלו אותם בדרך. ויהי כאשר תמו כל הגוי להמול וישבו תחתם במחנה עד חיותם. ויאמר ה' אל יהושע היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם.

מכאן נסללת הדרך להקריב שוב קרבן פסח לכל עם ישראל, ולראשונה בארץ ישראל (שם י-יא). יש התחדשות ציבורית בפסח הזה לקראת המשך הירושה והישיבה של עם ישראל בארץ. הפער שנוצר במשך ארבעים שנות המדבר נסגר, וכאילו כעת ממשיך סיפור יציאת מצרים את מסלולו,

³ משנה פסחים ט, ה (הבדלים נוספים: תוספתא פסחים ח, יא-כב).

⁴ תוס' ביבמות עב ע"א ד"ה משום.

אולי אפילו באותה מתכונת ובאותו קצב שבו היה צריך להתפתח, אלמלא חטא המרגלים. הדור החדש שנולד במדבר ולא היה שותף בחוויית קרבן הפסח במצרים ובהבנת משמעותו, מקיים לראשונה את מצוות קרבן הפסח, ועליו להפנים וללמוד מה משמעות מאפייני הקרבן כדי להבין את הייעוד הגדול של העם הזה: לא אוסף של פרטים המתאגדים לשם מימוש רצונות וצרכים משותפים, אלא ציבור שמתפקד כאומה בארצו, ציבור שיש לו מטרות וייעודים נעלים.

הרב יהודה זולדן
המדרשה לנשים

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
כתובתו באינטרנט: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/>